

Yaradılış bayramının həqiqi mahiyyəti- II YAZI

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

Novruz bayramı tarixdə ilk dəfə olaraq Nərimanov tərəfindən 1921-ci ildə Azərbaycanda rəsmi dövlət bayramı elan edilib

Əvvəli burada - <https://sia.az/news/media/939551.html>

II hissə

Od çərşənbəsində insanlar səhər tezdən hündür bir təpənin üstündə tonqal qalaylar və həmin tonqalın dövrəsinə toplaşaraq Günəşin doğmasını gözləyirmişlər. Elə ki, Günəş doğdu, hamı xorla təbiətin bu "odlu qızı"nı salamlayan "Qodu xan" nəğməsini oxuyar, tonqalın başında dövrə vurur, sonra da hərə öz məşəlını yandırır ocaqlarını alışdırmaq üçün evlərinə tələsərdilər. Tonqalın başına fırlanıqca oxuyarmışlar:

Ey Qodu xan, Qodu xan,
Yandır bizim odu, xan!
At üstə qod getir,
Ulusa od getir
Sözü bal Qodu xan,
Özü al Qodu xan.

Torpaq çərşənbəsində həm də qəbiristanlıqlara və müqəddəs yerlərə ziyarətə gedir, ata-babalara əziz ruhunu şad etmək və ehtiram bildirmək üçün məzarların üzərinə bayram payı düzülür, ətrafında məşəllər və şamlar yandırılır. Bu qədim ənənəni Tovuz televiziyasında çalışarkən apardığımız çəkiliş zamanı Düz Qırıqlı kəndində müşahidə etmişəm. Bu cür səhnələr bizə Dədə Qorqud dastanlarından da tanışdır. Amma təəssüf ki, bəzi qədim rituallara indi az yerdə təsadüf olunur.

Müqəddəs günlərin çərşənbə axşamı seçilməsinin isə mahiyyəti bundan ibarətdir ki, qədim şərq dini-fəlsəfi biliklərinə əsasən, Tanrı dünyanı yaradanda həftənin ilk günündə hazırlıq işlərini görmüş, ikinci gün (çərşənbə axşamı) yaratmağa başlamışdı: üçüncü gün su, dördüncü gün od, beşinci gün torpaqla bağlanan varlıqları yaratmış; altıncı gün yaranışların hamısına ruh (can) vermiş, yeddinci gün isə istirahət etmişdi. Bu inama görə, bütün ilahi yaradıcılıq işlərinin bünövrəsinin qoyulması çərşənbə axşamına düşür.

Mənəviyyat, və humanizm bayramı

Novruzun nə dərəcədə sülh, humanizm, mərhəmət bayramı olması onun süfrəsindən də aydın olur. Novruz süfrəsində et yeməkləri olmamalıdır- yəni, qan tökül-məməli, heç bir canlı qida məqsədi ilə öldürülməməlidir. Bu bayramda nəinki insanlar daha mehriban olmalıdır, həm də heyvanlara qarşı mərhəmət göstərilməlidir.

Novruzun öz spesifikasi süfrəsi var. Novruz yeməklərin şahı təbi ki xalqımızın kulinariyasında ən dəyərlı yemək sayılan aşdır. Novruz aş xüsusi formada müxtəlif meyvə qurularından ibarət qara ilə

bəzədilir və ətrafına şamlar düzülür. Bundan əlavə, hər evdə Novruz xonçası hazırlanır. Bu xonça xeyli çeşiddə meyvələr, şimilər, qoz-fındıq boyanmış yumurtalar və s. nemətlərlə bəzədilir, kənarında şamlar yandırılır. Yeri gəlmişkən, yumurta həyat rəmzi sayılır və ətrafına şamlar düzülür. Bundan əlavə, hər evdə Novruz xonçası hazırlanır. Bu xonça xeyli çeşiddə meyvələr, şimilər, qoz-fındıq boyanmış yumurtalar və s. nemətlərlə bəzədilir, kənarında şamlar yandırılır. Yeri gəlmişkən, yumurta həyat rəmzi sayılır və ətrafına şamlar düzülür.

yi-
lir və
onun bo-
yanması həyatın çalclarına işarədir.

Novruz xonçası düz süfrənin ortasına qoyulur. Xonçanın mərkəzində isə, bu bayramın əsas atributlarından biri olan bərəkət rəmzi Səməni olur. Səməninin ta qədimdən bəri Azərbaycan xalqının müqəddəs rəng hesab etdiyi qırmızı rəngli sarğı ilə əhatələnməsi də təbiidir. Qırmızı Tanrıya sevginin, müsbət enerjinin, xeyir quvvələrin və toy-bayramın rəngidir.

Çox təəssüf ki, minilliklər keçdikcə bəzi qədim bayramlarımız və digər mədəniyyət elementlərimiz unudulub, yaddan çıxıb. Məsələn, oktyabrın 8-i Xvarna (boluq-bərəkət) bayramıdır, amma bu bayramı çox təəssüflər olsun ki, hazırda qeyd etmirik.

Professor Azad Nəbiyev deyir ki, bayramlar xalqın ritual və mərasim folklorunun ən əsas göstəricisidir. 40-a yaxın bayramı olan xalqımızın tamam unudulub geden mərasimləri də var, unudulmaqda olanı da: "Hələlik milli bayramlarımızın 3 tipindən danışmaq mümkündür. Birincisi, mövsüm mərasimləri, yəni, əmək həyatının başlanması, ilin fəsilləri ilə bağlı keçirilən bayramlardır. İkincisi, məişət həyatını əks etdirənlərdir, üçüncüsü isə, dini bayramlardır".

Bütün bu bayramların, adət-ənənələrin zirvəsində qədimliyimizi, uralığımızı, idrakımızın enginliyini, ruhumuzun bütövlüyünü özündə yaşadan Novruz bayramı durur. Novruzda Zərdüştlükdən gələn xeyirin şər üzərindəki qələbəsinə inam yaşayır, təsdiq olunur. Yəni, Tanrının xeyir və şər enerjisi arasındakı mübarizədə

hansı tərəfin qalib gəlməsi insanların özündən asılıdır.

Səməd Vurğunun kəndində unikal Novruz mərasimləri

Bahar bayramının atributları da zəngindir- "Atıl-Batıl", "Kosa-kosa", "Yeddiləvin", "Səməni", "Cıdır", "Od qalama və üstündən atılma", "Axaq su başına getmə və su üstündən atılma", "Evə təzə il suyu gətirmə", "Qulaq falına çıxma" və s. kimi adətləri bu gün Azərbaycanda və digər yerlərdə yaşadılmaqdadır.

mətə görə Tanrı o pay sahibini şad edərmiş.

Yeri gəlmişkən, hazırda Novruzun ən qədim koloritləri, zəngin adət-ənənələri ilə birlikdə keçirilməsinə Səməd Vurğunun doğduğu kənddə- Qazax rayonunun Yuxarı Salahlı kəndində də rast gəlmək olur. Bayram martın 21-dən 22-nə keçən gecə bu kənddə o qədər maraqlı adətlər və zəngin ənənələrlə keçirilir ki, sanki qədim dövrlərə düşmüşsən. Hər il buraya ölkəmizin hər yerindən qonaqlar gəlir ki, bu gecəni canlı seyr etsinlər.

Bu sətirlərin müəllifi də hələ 15 il öncə Novruz gecəsini həmin kənddə keçirib, həmin kənddə təşkil olunan mərasimlərlə bağlı kiçik bir televiziya filmi çəkə bilib. Ümumiyyətlə, orada təşkil olunan mərasimlər tam bir kitablıq söhbətdir. Düşünürəm ki hələlik itirilməyən ən qədim elementləri özündə cəmləyən bu mərasimin araşdırılması ilə tarixçilərimiz və folklorşünaslarımız ciddi məşğul olsa yaxşıdır.

Novruz 1921-ci ildə rəsmi dövlət bayramı kimi təsdiq olunub

Sovet dövründə də xalqımız bu qədim bayramı unutmayıb, onu əlliklə qeyd ediblər. Nəinki Azərbaycanda, hətta azərbaycanlıların kompakt yaşadığı Ermənistan, Gürcüstan kimi respublikalarda belə Novruz bayramı həmişə əlliklə keçirilib və bu bayramın qeyd edilməsi qadağan olunmayıb.

Novruz bayramı tarixdə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda rəsmi dövlət bayramı elan edilmişdir. Belə ki, respublika rəhbəri Nərimanovun təşəbbüsü ilə Novruz bayramı 1921-ci ildə ilk dəfə dövlət səviyyəsində qeyd edilmiş və həmin gün qeyri-ış günü elan edilmişdir.

1931-ci ilə kimi Novruz Azərbaycanda dövlət bayramı kimi qeyd edilmişdir və yalnız sözü geden tarixdən sonra rəsmi dövlət bayramları siyahısından çıxarılmışdır. Ermənilərin davamlı təbliğatı ilə bunu dini bayram kimi göstərirdilər, o üzəndən dünyəvi dövlət

Elçin Bayramlı